

CDA ACTUEEL

CDA OP GOEDE WEG, MAAR MODERNISERING BLIJFT NOODZAKELIJK

DONNER OVER CHRISTEN-DEMOCRATIE, OVERHEID EN SAMENLEVING

Kiezen is een kunst zeker voor het CDA

Anders dan men zou verwachten is het veel minder een kunst om gekozen te worden dan om daarna als gekozen volksvertegenwoordiger ook zelf goede keuzes te maken. De publieke opinie eist dat je als politieke partij goed kiest, zowel naar de uiteindelijke keuze als naar de wijze waarop die keuze tot stand is gekomen. En het CDA ziet dat nog onvoldoende in of heeft het nog onvoldoende geleerd. Dat is niet onbegrijpelijk, want het CDA heeft het 'goede kiezen' decennia lang veel minder nodig gehad. Maar het is wel pijnlijk nu de laatste jaren steeds weer fouten worden gemaakt bij het kiezen. En de publieke opinie straft dat genadeloos af. De tegenwoordige maatschappij bestaat uit mondige burgers: als hen iets niet bevalt laten ze dat weten ook. In de politiek doen ze dat vaak door te laten merken hoe ze denken aan de opiniepeilers. Maar niet alleen laat de maatschappij via de opiniepeilingen de politiek weten 'hoe het zit', men wil ook zelf weten hoe het zit met de keuzes van zijn of haar politieke vertegenwoordiger of partij. Het is voor een kiezer uiterst onbevredigend om te horen dat zijn partij nog geen keuze heeft gemaakt of niet te weten waarom een bepaald standpunt is ingenomen.

'Goed kiezen' bestaat zowel uit het maken van een goede uiteindelijke keuze als uit het volgen van een goed proces om tot die keuze te komen. De goede uiteindelijke keuze is eigenlijk nog van veel minder gewicht dan de kwaliteit van het keuzeproces. Zolang de uiteindelijke keuze niet volstrekt onverwacht en contra-intuïtief is is er niet veel aan de hand. Dan ligt er zoiets als een negatieve bewijslast: de tegenstanders moeten eerst maar eens overtuigend bewijzen dat het anders had gemoeten voordat we ons standpunt heroverwegen; de partij heeft immers toch (bijna altijd) gelijk, want hij vertolkt toch mijn mening? Anders ligt dat met het keuzeproces; dat moet uitgelegd worden, opdat de kiezers begrijpen en kunnen reproduceren waarom ergens voor gekozen is. En juist dat is lastig omdat het niet altijd gaat volgens de wetten van de logica. Een logische redenering helpt, maar is niet altijd voldoende. In de politiek gelden andere wetten. Zo is nog steeds een van de meest overtuigende argumenten: "hij of zij (een aansprekende man) is er ook voor" of "zo kunnen we een gezamenlijke vijand een hak zetten".

Het grote voordeel van een goed proces van kiezen is het feit dat de kiezer zich er (ook achteraf) in kan inleven en zich zo kan personifiëren met zijn partij, wat weer kiezerstrouw oplevert en dus stemmen bij de volgende peilingen of verkiezingen. Het CDA heeft vroeger nooit goed leren kiezen. Men heeft het niet nodig gehad en daarom ook niet geleerd. Daarvoor zijn een drietal verklaringen aan te voeren.

In de eerste plaats gold zeker tot voor enige jaren dat een christelijke partij per definitie op christelijke waarden gestoelde standpunten innam en dus per definitie het goede standpunt had (en dus niet hoefde te kiezen). De kiezers hadden een vrijwel onbegrensd vertrouwen in het standpunt van de partij. Zo iets vindt men nu nog terug bij klein rechts, waar ook nauwelijks iets van een discussie met de achterban plaats vindt over de in te nemen standpunten; die zijn a priori duidelijk en vast. Een dergelijke duidelijkheid levert een stevige electorale basis, die echter nooit veel groter wordt dan de traditionele achterban en die bovendien gevaar loopt als er iets met die achterban gebeurt. En dat laatste is nu gebeurd rond de ontkerkelijking in Nederland. Het CDA raakte zijn grip kwijt op de basis: een standpunt is niet langer goed bij die basis, simpel en alleen omdat het CDA dat steunt.

In de tweede plaats waren de politieke verhoudingen in Nederland lange tijd zodanig dat een kabinet zonder het CDA vrijwel ondenkbaar was. Het CDA zat altijd in het midden met de VVD ter rechterzijde en de PvdA ter linkerzijde. Met wie het CDA dan ook een coalitie vormde, het was altijd het CDA dat enigszins (geloofwaardig) met de derde partij en haar standpunten flirtte. Al was het alleen maar uit machtspolitieke overwegingen de standpunten van het CDA waren vrijwel altijd midden tussen die van de andere twee partijen te vinden: dat was ook lange tijd de principiële (non-)keuze van het CDA. Vooral als de andere partijen dan een beetje te veel extreem worden (als oppositiepartij moet je toch ook wat?) is voor de kiezer een verklaring (achteraf) voor het CDA-standpunt gauw te verzinnen. Deze tactiek (of non-tactiek?) heeft jarenlang uitstekend gewerkt en -laten we niet vergeten- heeft ook zeer goede kanten. Maar vanaf het moment dat de plaats in het midden is ingenomen door D66 werkt het niet meer. De kiezer die op zijn oude vertrouwde manier CDA-standpunten denkt te construeren komt te vaak bij een andere partij uit! Hij herkent zijn CDA niet meer en vindt dat het CDA veranderd is. Dat is ook het principiële dilemma voor het CDA als oppositiepartij: de oorspronkelijke CDA-standpunten (het midden tussen de standpunten van VVD en PvdA) komen te veel overeen met het kabinetsbeleid. En oppositie voeren met hetzelfde standpunt als de regeringscoalitie zijn we niet zo gewend.

Daarin schuilt ook de derde verklaring voor het keuzeprobleem voor het CDA: het CDA heeft geen ervaring met oppositie voeren. En een van de belangrijkste veranderingen die oppositie voeren met zich mee brengt is dat keuzes van de partij voor standpunten veel absoluiter zijn dan als regeringspartij. Als onderdeel van de coalitie kun je als partij een standpunt innemen dat later echter nog diverse keren fors bijgesteld kan worden bijvoorbeeld in het overleg met de coalitiepartner, in het kabinet

en na de discussie in de Tweede Kamer. Dat heet dan dat je het 'maximaal haalbare' bereikt hebt. Als oppositiepartij krijg je al die herkansingen niet: waarom zou je een eenmaal ingenomen standpunt nog wijzigen? Dat betekent dus tegelijkertijd dat de eerste keer raak moet zijn: zowel de keuze zelf als het proces er naar toe moeten in een keer goed zijn. Dat maakt het belang van 'goed kiezen' alleen maar groter. En het CDA heeft daarin fouten gemaakt. Een schoolvoorbeeld is de AOW-affaire: niet zozeer de uiteindelijke keuze was fout als wel de uitleg (of liever nog: het ontbreken van adequate uitleg) er bij. Nu de PvdA dezelfde issue aan de orde stelt wordt dat becommentarieerd met opmerkingen als 'vooruitziend' en 'verantwoordelijkheid nemen voor de volgende generaties'. Het kan dus wel degelijk. Een gevolg daarvan was de positie waarmee het CDA de kabinetsformatie van 1994 in ging; die positie was niet riant, maar door zichzelf zo nadrukkelijk buitenspel te zetten werd een fout met grote gevolgen gemaakt. De keuze op zich was fout, want daardoor konden alle eerder genoemde negatieve effecten voor het CDA gaan optreden. Het proces er naar toe was fout, want juist bij de trouwe CDA-kiezers bestond wel degelijk de hoop dat het CDA zou mee regeren; niemand in het CDA kon uitleggen waarom het CDA nu niet mee moest doen.

Zo zijn er legio voorbeelden van foute keuzes te geven. En meestal niet omdat de keuze op zich perse fout is, maar omdat de kiezer zich niet kan voorstellen hoe die keuze tot stand is gekomen. Minder gelukkige keuzes werden in het verleden nogal eens geaccepteerd doordat ze gebracht werden door een figuur waar de kiezers vertrouwen in hadden. Ruud Lubbers was zo'n figuur. De opvolgers die het CDA naar voren schoof (Brinkman, Heerma, Helgers) zijn naar verluidt bekwaame bestuurders, maar ze veroorzaken toch niet echt een warm gevoel bij de kiezers. Of zou het zo zijn dat alles wat de coalitie doet verkeerd is? Kom nou, oppositie voeren is wat anders. Oppositie voeren is net zo iets als op de reservebank zitten bij Ajax: je weet dat je goed bent en je wilt spelen. Maar dat bereik je niet door steeds tegen de basisspelers te zijn, dat bereik je of door geluk (blessures of kabinetscrisis) maar nog vaker door het af te dwingen door goed spel op de training, door te laten zien dat je nog beter kunt dan diegenen die nu wel spelen. En dat betekent 'goed kiezen', laten zien dat er andere mogelijkheden zijn zowel in de uiteindelijke keuzes als in de onderbouwende redenering die tot die keuze leidt. En het CDA zal dat moeten leren (al was het door schade en schande) om de belangrijke plaats die de partij in het Nederlandse politieke bestel inneemt weer een steviger inhoud te geven.

Jan Telgen

buitengewoon hoogleraar Besliskunde aan de Universiteit Twente en CDA-lid ●